

## **Orụ Ụmụ Ọkpụ N'ala Igbo**

**Nke**

**Onyegiri, Chikodi Dympna, PhD**

Center for Igbo Studies, UNN

**Na**

**Chineke, Stella Obioma, PhD**

Ngalaba Mmụta Nka, UNN

[Stella.chineke@unn.edu.ng](mailto:Stella.chineke@unn.edu.ng)

### **Ụmịedemede**

Ụmụ ọkpụ bụ otu e nwere n'ala Igbo ndị Igbo ejighi egwu egwu. Ọ bụ otu jikọtara ụmụ nwaanyi ndị a mụrụ n'otu ebe. Okwu ụmụ ọkpụ n'ala Igbo bụ iwu n'ihu na o nweghi onye na-ama ha aka n'ihu ma ọ bụ gbaghaa okwu ha. Onye ọ bụla mara ụmụ ọkpụ aka n'ihu site n'inupu isi n'ihe ha gwara ya ma ọ bụkwanu kparia ha n'uzo ọ bụla, ha na-emesi onye di etu ahụ ike n'udi ọ ga-abu ha mechara onye di etu ahụ ihe o kweta na mmiri oku na-egbu mbe. Onye kpariri otu nwa ọkpụ kpariri ụmụ ọkpụ obodo niile, ya mere na egwu ọ bụla ha kuru onye di etu ahụ, ọ gbawa ya. Kaasiladi, ufodu na-enwe mgbagwojuanya gbasara oke na oru diiri ndi otu ụmụ ọkpụ. Ya mere o ji di mkpa ime nchocha a iji choputa oru di iche iche ụmụ ọkpụ na-arụ n'obodo di iche iche n'ala Igbo. A horo otu obodo na steeti ọ bụla, n'ime steeti ọkpụ Igbo ise ndi gunyere: Ohafia, Abatete, Abakaliki, Leja na Obodoukwu, wee mee nchocha a. Nchocha a bu n'uche ichoputa oru ụmụ ọkpụ n'ala Igbo. Iji mee ka mbunuche a puta ihe, e ji usoro nchocha sovee mfe na atutu nrumoru wee tuchaa ngwa nchocha e nwetara. Nchoputa nchocha a gosiri na ụmụ ọkpụ na-arụ oru di iche iche a huru anya n'ala Igbo di ka ekpemekpe, ndumodu, adomaka na nti, ikpe udo, mmekorita na idinotu. Site n'ihe a choputara, ndi

nchọcha tūrụ aro ka e tinye anya na mmiri n'ala Igbo hụ ihe ndị adịchazighị etu ọ dị na mbụ na-enye aka na nkwalite omenaala Igbo n'orụ ụmụ ọkpụ ka e weghachi ha azụ maka ọdị mma ndị Igbo.

### **Ọkpurụkpụ okwu: Ala Igbo, Omenaala, Ụmụ Ọkpụ, Otu Ụmụ Ọkpụ.**

#### **Mkpolate**

Ala Igbo bụ obodo ndị isi ojii nke dị n'Ọwụwa Anyanwụ Naijiria. Ndị Igbo bụ agburu e ji asụsụ Igbo mara ma burukwa agburu onu ogugu ndi mebere ya buru ibu. Ofo mata (2012) kwuru na ndi Igbo bu otu agburu n'ime agburu ato kacha buo ibu ma n'ala Naijiria ma n'Afrika. Ndi Igbo bi na mpaghara Owuwa Anyanwu Naijiria nke di n'Odida Anyanwu Afrika. Ha mejuputara Steeti Abia, Anambara, Ebonyi, Enugwu na Imo, tinyekwara mpaghara ufodu na Steeti Delta, Kros-Riva, Rivas, Akwa Ibom na Edo, (Ekwealor, 1998). Nke a aputaghi na ndi Igbo ebighi na mpaghara Naijiria ndi ozo. Ozioko (2016) kowara na ndi Igbo bu agburu di ukwu ma nwee ugwu na Naijiria n'ih ihe omenaala na nkwenye ha.

Omenaala metutara ihe ndi na-eme na ihe e jiri mara ndi. O bu ihe a ndi na-eme ma o bu e jiri mara ndi ka e ji ahuba ha ama ebe o bula ha no ma o bu a huru ha. Schein (1990) na nkowa ya kwuru na omenaala bu etu ndi si enwe ma o bu nwee mmetuta banyere otu, ikikere keusoro na ogo ntinye onwe. Hornby, Turnbull, Lea, Parkinson, Philips, Francis, Webb, Bull, na Ashby (2010) kowara omenaala di ka nkwenye, usoro obibi ndu ma o bu nke obodo kpom kwem. Nke a gosiri na omenaala bu usoro ma o bu uzọ ndi kwekoritara ka ha si were na-ebi ndu ha. Lebrón (2013) kwuru na nkowa omenaala bu otu ihe gbara ọkpurukpu adikwaghi mfe ikowa. Ka o sila di, nkowa o bula a na-enye maka omenaala na-egosi na o bu uzọ e si eziputa usoro ebim ndu ndi mmadu kwekoritara ma nabata n'ogborogbodo ha.

Omenaala ndị e ji mara ndị Igbo dị otútụ nke na o nweghị akwukwọ a ga-edepụtacha ha niile dị ka Nzeakọ (1972) si kọwapụta. Ufodu omenaala ndị Igbo bụ omugwọ, ilu nwaanyi, ibi ugwu, iwa oji, itu nzu nakwa ewumewu dị iche iche. Otu udi ewumewu putara ihe na ndu ndi Igbo gbaa gburugburu bu ewumewu ochichi obodo di ka ezinaulo, umunna, otu inyomdi, otu ogbo, otu nze na ozo nakwa otu umu okpu. Ma oru nchocha a nwere mmasi n'ileba anya n'otu umu okpu di ka o si gbasata oru ha n'ala Igbo.

Otu umu okpu bu otu e wubere n'akuku be nna nke nwata nwaanyi. Amaechi (2018) kowara otu umu okpu di ka otu na-arụ oru di nnukwu mkpa n'ala Igbo di ka ichekwa udo na ikpe nkhumo, tinyere ihu na e doziri okwu o bua welitere isi n'ala Igbo. Nke a gosiri na onodu umu okpu bu onodu a na-enweghi ike ileghara anya. N'oru nchocha a, a hutara umu okpu di ka umu nwaanyi si n'otu agburu puta bu ndi nke obara jikotara onu na-agba mbo ihu na e nwere udo na ezi mmekorita n'etiti obodo ha niile. N'obodo di iche iche di n'ala Igbo, ihe gbasara oru umu okpu na uzọ ha na-agbaso were aru ya bu oru n'obodo na-agbagwoju ufodu mmadu anya. Otutu oge, ufodu ndi mmadu a naghị ama na o nwere uru umu nwaanyi bara n'ochichi obodo, tumadi umu nwaanyi ndi no n'otu umu okpu. Ndi agba ohuru na-eleda ha anya. Ozo, ndi guru akwukwo, puru uzọ ije, na-akatọ otu umu okpu. Ugwoke (2006) ruturu aka na e nwere otutu oru ndi mmadu na-ekwu na umu okpu na umu nwaanyi na-arụ n'obodo mana oru ndi a edochaghị anya. O bu onodu di etu a kpalitere ndi nchocha ileba anya n'isi okwu nchocha a bu oru umu okpu n'ala Igbo.

### **Ajuju nchocha**

Gini bu oru umu okpu n'ala Igbo?

**Ntuleghari Agumagu**  
**Atutu Njirimee Nchocha**  
**Atutu oke oru**

Onye cheputara atutu a bu Ralph (1936). Atutu oke oru na-enye aka n'ibiputa obere agwa na omume, nke onye o bu ga-eme ma o bu na onye ahụ esonye na ngosiputa nke usoro e si eme ihe. Ozo kwa, e nwere nkwekorita zuru oke n'etiti ndi oka mmuta na ohanaze n'oru ndi mmadu na-arụ, nke na ufodu na-eme ka ohanaze diri n'otu, ma na-akwalite usoro iwu na nkwusi ike nke na-enye ndi mmadu ohere idi n'otu. Atutu okeoru di mkpa maka nghota mmekorita ohanaze. Di ka Ralph si kwu, e nwere ike ighota okwa na oru ndi mmadu na-arụ n'uzo o bu, nke nwere ike ibu ihe a na-emetu aka na nke a naghị emetu aka. Otutu oru mmadu na-arụ nwere usoro di iche iche e ji were na-arụ ha. A bia n'ihe gbasara otutu okwa di iche iche, mmadu nwere otutu oru o na-arụ. O bu okwa mmadu no na ya na-egosi ihe onye ahụ na-aruru ndi obodo na ihe ndi mmadu na-atu anya inweta na ya bu okwa o no na ya. Atutu a bara uru na nchocha a n'ihia na o ga-enye aka ime ka a mata oru umu okpu na-arụ n'ala Igbo site n'okwa ha no na ya, nke bu okwa ibu umu okpu.

**Nchocha E Merela N'isiokwu**

Omeje (2001) mere nchocha nke ebumnuche ya bu ichoputa ma umu okpu enwere oru putara ihe ha na-arụ n'ala Igbo, ndi a ga-eji tunyere umu nwoke. O gbasoro usoro nkwa, ma jiri njumaza nweta osisa nye ajuju nchocha ya. O choputara na oru umu okpu na-arụ n'ala Igbo kariri akari, nke ufodu n'ime ha gunyere: inyeaka n'ozuzu umuaka enweghi nne na nna n'ulo akwukwo; inye aka n'usoro ochichi ime obodo gbasara umu nwaanyi; ihazi usoro ekpemekpe ma mee ka a ghara imegide nkwenye onye o bu nwere; ikuzi aka oru di iche iche di ka ikwa akwa, ikpa isi, izu ahia, dgz. Nchoputa ya gosiputara na umu okpu na-arụ ezigbo oru putara ihe n'ala Igbo di ka umu nwoke siri nwee.

Nchọcha Omeje (2001) na nke a yiri n'ihl na ha abụo na-ekwu maka umu okpu ndi Igbo. Ndiiche di na ha abuo bu na nchocha e ji n'aka nwere atutu nchocha ebe nke Omeje (2001) enweghi atutu o bula.

Nmezi (2010) mere nchocha banyere umu okpu n'oge Najirija-Biafra luru ogo. Mbumnuche nchocha ya bu ichoputa ma umu okpu e nwere oru putara ihe ha ruru n'oge Najirija na Biafra luru ogo ma a tanyere ha umu nwoke. O choputara na umu okpu bu otu umu nwaanyi oru ha putara ihe, mgbe a luru ogo ahụ. Nmezi (2010) ruturu aka na oru kacha mkpa umu okpu ruru oge ahụ bu Ahia Ataak ha bagidere n'ime ya. Ihe ndi a ha zuru gunyere: nnu, osikapa, anwuru, siga, agwa, ji, akpu na ihe ndi ozo. Ihe ozo umu okpu mere bu na ha nyere aka wee kpokolata umu agboghọ ndi nna ha hapuru wee gawa ilu agha ka ha noro ebe zoro ezo, ka ndi agha ghara ikporo ha mebie.

Oru nchocha Nmezi na nke a yiri n'ihl na ha abuo na-ekwu maka oru umu okpu n'ala Igbo. Ndiiche ha bu na nchocha Nmezi (2010) bu naani oru umu okpu n'oge a luru agha Najirija na Biafra ma oru nchocha e ji n'aka gbadoro ukwu n'oru umu okpu n'ala Igbo.

N'ime nchocha ndi ahụ a ruturu aka n'elu ebe a, o nweghi nke e merela n'oru umu okpu na Steeti okpu nke ala Igbo ise. O bu nke a mere ndinchocha ji mee nchocha a na Steeti ndi ahụ.

### **Usoro Nchocha**

Udi nchocha a gbasoro n'oru a bu sovee nkowa mfe. Ali (2006) kwara sovee nkowa mfe di ka nke na-amu maka otu ndi mmadu ma o bu ihe di iche iche site n'iwekota na inyocha usoro ntapia njiatule nke a ga-eji nochie anya otu ma o bu ihe. A ga-eji ya nyochaa oru umu okpu n'ala Igbo n'ihl na a gaghi etinye ma o bu wepu ihe na ntapia njiatule a nakotara di ka oru umu okpu na-arụ n'ala Igbo. E nomiri ya n'ihl na o ga-enye ezi nkowa banyere isiokwu nchocha a.

Ebe e jiri mee nchọcha bụ steeti ise ndị mejupụtara ala Igbo kpom kwem ndị gunyere: Abia, Anambara, Ebonyi, Enugwu na Imo. A hōrō otu obodo na steeti ọ bula iji nọchie anya obodo ndị ọzọ mejupụtara steeti ndị a. Obodo ndị a hōrō bụ Ohafia, Abatete, Abakaliki, Leeja na Obodoukwu.

Ndị e ji mee nchọcha a bụ mmadụ iri ise (50). E ji usoro tumbom-tumbom hoputa obodo ise n'ime steeti okpu ise mejupụtara ala Igbo, ma werekwa usoro tumbom-tumbom hōrō mmadụ iri ise ndị e jiri mee nchọcha. A hōrō mmadụ iri n'obodo ọ bula, bụ ndị gunyere ndị okenye nwoke na nwaanyị. A hōtara umu nwaanyị iri abuo na ise (25) na umu nwoke iri abuo na ise (25). E were mmadụ iri (10) na steeti ọ bula, umu nwaanyị ise (5) na umu nwoke (5). Nke a bụ iji mata ma ọ bụ etu umu nwoke si ahuta oru umu okpu n'ala Igbo ka umu nwaanyị si ahuta ya.

Ngwa nchọcha a bụ ajuju onu ihu na ihu na njumaza nke ndị nchọcha jiri aka ha wee mebe. Ndị nyere aka n'inyocha ngwa nchọcha a bụ otu onye Oka nkuzi na Ngalaba Lingwistiiks, Igbo na Asusu Naijiria Ndị Ozo na ndị Okammuta abuo na Ngalaba Edukeshon, Mahadum Naijiria, Nsuka.

A gbasoro usoro ajuju onu, njumaza na akwukwo ederede ndị metutara isiokwu a were nweta osisa nye ajuju nchọcha. Ajuju onu bụ gbasara etu ndị ozaa si huta oru umu okpu n'obodo ha di iche iche. A gwakwara ha ka ha nye omuma atu oru umu okpu na-aru n'obodo ha di iche iche n'ala Igbo. E ji njumaza choputa aha ha, ebe ha si, afọ ole ha di na ihe ha na-aru. E jikwa njumaza choputa ma e nwere umu okpu n'obodo ha di iche iche. E ji njumaza n'otu aka ahụ choputa ihe mpaghara ala Igbo di iche iche a gbara ajuju onu na-akpo umu okpu. Akwukwo ederede ka e ji choputa aha izugbe umu okpu n'ihia na ndi niile a gbara ajuju onu na-akpo ya di ka o si di na mpaghara nke ha. E sikwa n'akwukwo ederede choputakwa ufodu oru umu okpu na-aru na etu ndi odeo di iche iche si kowa umu okpu.

Iji nwetachaa ihe ndi a choro maka oru nchocha a, e ji mkpisi odee, akwukwo e ji ede ihe na igwe rekoda wekota osisa ndi ozaa. Nke a bu iji nyere ndinchocha aka ka ha ghara ichefu ihe ndi di mkpa ga-enyere oru nchocha a aka.

A gbasoro usoro sovee nkowa mfe na atutu nrumoru were tuchaa data e nwetara maka nchocha a. Nke a bu iji nweta ebumnuche nchocha a nke oma n'etinyeghi ma o bu wepu ihe o bu la di ka o si metuta oru umu okpu n'ala Igbo.

### **Nchoputa**

N'ebe a ka ndi nchocha ziputara ihe ha nwetara site n'aziza ndi e jiri mee nchocha. Nchoputa gosiri na e nwere oru di iche iche nke umu okpu ndi Igbo na-arụ n'ala Igbo. E nwere ike ikewa oru ndi a uzọ abuo. Ha gunyere: oru nke mmuo na oru abughi oru nke mmuo.

### **Oru nke mmuo umu okpu na-arụ**

Oge ufodu, umu okpu na-arụ oru mmuo, nke metutara iru oru di ka onye isi nchu aja. Imaatụ, o buru na ebiri ndu na-aga n'ihu kwa ubochi, nsogbu di iche iche na-adaputa oge ufodu, di ka onwu ihe mberede, igbu ochu, mmadu igbu nne ya, nwanne ikwasa nwanne ya iko tinyere otutu aru ndi ozọ di iche iche. O bu n'udi onodu di etu a ka ndi umu okpu na-arụ oru ka onye isi nchu aja n'udi ikpu aru, iji medaa mmuo na-achi obodo ahụ obi n'ih i na o bu mmuo nke a maara di ka Ani bu mmuo nke e mejoro. N'iga n'ihu, Nwadi mkpa (2020) kowara na o bu ndi no n'okwu mmuo ga-ekwuputa ihe ndi nke a ga-eji were chuo ya bu aja, ebe ndi umu okpu ga-abiazi merubezie ihe ndi di n'ime mmemme ikpu ya bu aru. Nwadi mkpa (2020) kwuru na usoro a na-agbaso were na-eme nke a adikwaghi iche nyere usoro a na-agbaso were na-eme ihe ikpu aru ndi ozọ n'obodo di iche iche. Ya bu na ndi umu okpu na-eme ihe ofufe iji medaa mmuo ha na-efe obi mgbe o bu la obodo na-eme mmemme a. Ha na-anọ na ya aguru mmuo obodo ha egwu otito n'ubochi niile, nke mere ka umu okpu buru ndi nchekwa nke obodo ha.

### **Orụ abughị nke mmụọ ụmụ ọkpụ na-arụ**

Orụ ụmụ ọkpụ metụtara idozi esemokwu dị n'etiti ụmụ nwaanyi na ndị obodo, na ihe gbasara ala. Ha na-ahụkwa maka ọgụ dị n'etiti otu abụọ nwere esemokwu nakwa ụdị esemokwu ọzọ nwere ike idapụta. Nke a bụ nsogbu nke na-esite na mmekọrịta mmadụ na ibe ya. Nsogbu nke a nwere ike isite na nkwurịta okwu nke ga-apụta n'ụdị mkparị, ebe a na-akọ ọmụ n'ụdị di iche iche. Nke a bụ ọnọdụ ndi nwunye a na-alụ alụ na-anọ were na-akọ onwe ha ọmụ n'ụdị di iche iche. Ha na-eji okwu ruru aru na-akọrịta onwe ha ọmụ. O bụrụ na nke a na-eme tumadi mgbe o bụ nwaanyi a lụbatara kpariri nne di ya, ụmụ ọkpụ ga-ada ya bụ nwaanyi nha putara nnukwu ọmụ oke ego nke bụ na o bụrụ na o kwuchaa ya bụ ugwo, o gaghi enwe ike hu okenye kparia ya. Nke a gosiri na a bịa n'ala Igbo, na a turu anya na nwaanyi o bula luru di ga-asopuru nne di ya nke oma karia ka o ga-enye nwoke na-alu ya.

N'iga n'ihu, ikpe gbasara akwubaghị aka ọtọ n'ime alum di na nwunye bụ ihe nke Odz. Ekemma (2020) kwuru na ndi otu ụmụ ọkpụ na-ahụkwa maka ya. O bụ n'ọnọdụ a ka ndi ụmụ ọkpụ na-anọ were juo nwata nwaanyi ajuju ọmụ n'ụdị o bula ụdị nke bụ na njedebe ya, ha akaa ikpe ma kwuputa ihe nke a ga-eme gbasara ihe merenu. O bụrụ na o dara iwu, o ga-eje kpuo aru iji hichanata ajo ihe o mere n'ihu na o mejoala ala be di na-alu ya. Mmemme a na-adị n'ụdị di iche iche site n'obodo rue n'obodo. Orụ ndi ọzọ ụmụ ọkpụ na-arụ n'ala Igbo gbaa gburugburu gunyere ndi a:

### **Ekpemikpe**

Ụmụ ọkpụ na-ekpe ikpe ma o bụrụ na esemokwu adaputa n'ezinaulo, ogbe ma o bụ obodo. O bụrụ na e nwee ogbaghara ma o bụ esemokwu di ka nchocha a si choputa, ụmụ ọkpụ na-ekpe ikpe di na ya ma o bụrụ na a kpokuo ha. O bụrụ na e nwee nsogbu ma o bụ ogbaghara n'obodo, a na-ewere ikpe wegara ndi ọmụ na-eru n'okwu. O bụrụ na ha kpee ya bụ ikpe ma onweghi isi, ndi otu ụmụ ọkpụ n'abia tinye isi ha kama, ihe

ahụ ga-eme, ya mee. Mgbe ọ bụla ha batara n'okwu n'obodo, ndị niile aka ha dị na ya bụ okwu na-agba mbọ ihu na ha mere ihe ha kwesiri ka ha mee n'ihu na okwu umu okpu adighi ekwe okwukwu.

Dị ka Anaekwe, (2019) si kwu, ọ bụrụ na ndị ogbe ndị e nwere n'ime Abatete nke di na steeti Anambara, e nwere nsogbu nke nwere ike ibu ikpe ala ma ọ bụ ikpe ochu n'ime Abatete, ọ bụ ndị otu umu okpu na-ahụ na e doziri ya nke oma ma nye ezi ikpe nkwooto toto ato iji wee hu na obodo na-aga n'ihu.

Ozo, Onyishi (2021) kwuru na a bia na Leeja, na umu okpu ndi nke ha kpore umu okpu oha na-enye aka emezi esemokwu site n'ikpe ikpe n'uzo kwuto nke ga-eweta udo, ezi mmekorita na agamnihu n'obodo. O kwuru na ha na-ahụ na esemokwu na ogbaghara di n'ezinaulo, ogbe ma ọ bụ obodo bu nke e doziri nke oma.

### **Iweta na ichekwa ihunanya**

Umu okpu bu ndi na-eweta ma na-echekwa ihunanya n'ezinaulo, ogbe na obodo. Nke a bu n'ihu na ha a naghị acho ihe emezighi emezi. O na-amasikwa ha ihu na be nna ha na-aga n'ihu ma ọ burugodi na ha gara ije di n'obodo di anya. O na-amasị ha ma ọ bụrụ na ezinaulo, ogbe na obodo be ha na-ebi n'ihunanya. Umu okpu di ka (Kalu, 2021) si kowa na-eweta ihunanya n'etiti nwanne na nwanne, umu nne na umu nne, Umunna na umu nna, ogbe na ogbe nakwa obodo na obodo.

N'okwu ya, Kalu (2021) kowara na umu okpu Ohafia enyela aka n'uzo di icha icha ihu na e nwere ezi ihunanya toto ato n'Ohafia. O kwuru na o nwere nne di na nwunye nwa amazighi etu a ga-etinye onu n'okwu ha n'ihu na ha abuo ejizighi anya ahụ onwe ha. Mana ka a nokatara kpobata umu okpu n'okwu ha abuo, akuko ha malitere igbanwe, ha ebiwela n'ihunanya na-enweghi nsogbu o bula. Ha abuo na-ebi di ka nne na nwa. Anakwaghi anuzi olu ha n'ama di ka a na-anu na

mbụ. Ugwu a ihunanya di n'agbata ha abuo sozi na nke e ji ama atụ.

N'otu aka ahụ, Egwu (2019) kwuru na umu okpu Abakeleke gbaliri iweta ihunanya toro ato n'agbata Umunna abuo bu ndi na-enwe esemokwu gbasara oke ala. N'agbanyghị na o gaala otutu afo esemokwu a malitere, umu okpu a lebachara anya n'okwu ma kporo ndi okenye n'Umunna abuo ndi a gaa tugharia oke ala. Umu okpu si etu a dozie ya bu esemokwu.

### **Ime udo**

Udo bu ndu. E legharia anya n'ala Naijiria taa, a ga-ahụ na udo buzi ihe mgbe ochie, nne na nwa no n'ogbaghara, di na nwunye no n'ogbaghara, enyi na enyi no n'ogbaghara, nwanne na nwanne no n'ogbaghara, obodo na obodo no n'ogbaghara. N'ihia ya, obi mmapu juputara ebe niile, obi eruzighi mmadu ala, ufodu ndi nwe obodo na-atuzi ujo itinye ego ha n'ihia o bu a ga-aruputa aruputa di ka ulo ahia na ihe ndi e ji enyere ndu aka ma ya fokwa ndi mba ozo ibia ruo ihe o bu a n'ala Naijiria taa. Umu okpu ala Igbo bu onodu di etu a ka ha na-agba mbo igbochi n'ala Igbo. Di ka Anaekwe (2019) si kowaputa, umu okpu ala Igbo na-ahụ na e nwere udo toro ato n'ala Igbo site n'ime ka udo di n'obodo di iche iche ebe ha si wee puta. N'aka nke ya, Egwu (2019) kwuru na umu okpu na-enye aka eweghachite udo n'ezinaulo tisarala a na-amaghi na ha ga-emechaa n'elu uwa nke a dikwa n'udo ozo.

### **Nkuzi ezi mmekorita**

Mmekorita mmadu na ibe ya bu otu ihe na-eweta udo ma na-eme ka obodo na-aga n'ihu. Ebe o bu a na-enweghi ezi mmekorita, o na-ahia ahụ inweta agamnihu. Ezi mmekorita na-enyekwa aka ime ka mmadu na ibe ya na-akpakorita nkata nke ga-eme ka ha na-agwakorita onwe ha ihe na-enye ha nsogbu. Ha na-atukorita aro etu ha ga-esi gboo nsogbu o bu diiri ha ma o bu etu ha ga-esi wee mee ka ihe oma bata n'ezinaulo, ogbe

na obodo ha niile gbaa gburugburu. Otu ụmụ ọkpụ na-agba mbọ ihu na e nwere ezi mmekọrịta n'ezinaulọ be nna ha, ogbe ha nakwa obodo be nna ha.

Ndị a gbara ajuju ọnụ gosiputara nke a site n'omuma atụ ha nyegasiri metutara ezi mmekọrịta. Obi, (2019) gosiputara nke a site n'omuma atụ o nyere banyere ọrụ ụmụ ọkpụ n'ijigide ezi mmekọrịta na be ha. O kwuru na ụmụ ọkpụ maputara iwu na-achi onye ọ bụla banyere ezi mmekọrịta nke onye ọ bụla dara ya nwere ntarama ahụhụ dịrị ya.

Eze (2019) n'aka nke ya gosiputakwara ọnođụ ụmụ ọkpụ n'ezị mmekọrịta n'etiti mmadụ na ibe ya n'ala Igbo site n'omuma atụ o nyere. Site na nkọwa ya, Eze gosiri na ụmụ ọkpụ bụ ndị Chineke ji kwara ngwaorụ n'ala Igbo n'ijigide ezi mmekọrịta.

### **Iweta idinotu**

Idinotu so n'otu ihe obodo ji aga n'ihu. Obodo dī n'otu bụ obodo agamnihu, udo na mmepe a naghị akọ ụkọ na ya. Idinotu na-eweta agamnihu n'obodo. Idinotu a naghị ekwe ka mmadụ na ibe ya nọrọ n'esemokwu. Akudo, (2019) kwuru na ụmụ ọkpụ na-agba mbọ ijigide idinotu dī na be nna ha. O kwuru na ụmụ ọkpụ a naghị achọ ka ha were ntị nū na be nna ha adighi n'otu ma ọ bụ na o nwere onye ya na mmadụ ibe ya na-enwe esemokwu. N'ajujụ ọnụ a gbara Obi (2019), ọ kọwara na ụmụ ọkpụ bụ otu na-agba mbọ ijigide na iweta idinotu n'ezinaulọ, ogbe nakwa obodo. N'omumaatụ ya, o kwuru na ụmụ ọkpụ be ha gbara mbọ weta idinotu n'etiti ezinaulọ abuo nọrọla n'ogbaghara otutu afọ

### **Iweta nsopuru**

Nsopuru bụ otu ihe bara nnukwu uru n'ala Igbo. Onye ọ bụla nwere nsopuru n'ala Igbo ka a na-ahụta dī ka nwa nne na nna ya zuru nke oma. Ihe mbu a na-akuziri nwata n'ala Igbo ma ọ na-etolite bụ etu e si asopuru ndi okenye.

O bughị naanị ụmụ ntakiri ka a na-akuziri ma na-abara mba mgbe o bula ha mehiere ma o bu ghara isopuru onye ha kwesiri isopuru. N'ala Igbo, onye o bula nwere nsopuru e kwesiri inye ya ma n'ezinaulo, ma n'ogbakọ, ma n'ogbe, ma n'obodo na ebe di iche iche onye ahụ nwetara onwe ya. A na-asị na o buru na okenye zọọ nri, ụmụ ntakiri etiwaa oku. Nke a bu ilu ndi Igbo ji akwado na onye o bula bu nwa amala Igbo kwesiri inwe nsopuru nyere onwe ya ma kwanyekwara onwe ya ugwu n'ihia na onye o bula nke na-akwanyeghiri onwe ya ugwu na-akpokwu mkpari.

Ndi Igbo na-agba mbọ ihu na e nyere onye o bula nsopuru ruru ya n'onodu o bula. Ha achoghi ka nwata kparia okenye, ma o bu ka okenye kparia nwata, ma o bukwani ka okenye kparia okenye ibe ya n'agbanyeghi ihe o soro ya buru. Owushi, (2019) kowara na o bu n'ihia nke a ka umu okpu ala Igbo ji agbasi mbọ ike ihu na o nweghi onye kpariri mmadu ibe ya n'udi o bula. Ha kwenyere na o burugodi na mmadu emee mmadu ibe ya ihe ojoo ma o bu kpasso ya agwa adighi ya mma, na o ka mma ikpe onye di etu a karia ikpari ya o kachasi n'ogbo. Ha kwanyekwara na mmadu o bula kwesikwara isopuru mmadu ibe ya n'agbanyeghi onye onye ahụ bu, ya bu ma o bu nwata ma o bu okenye.

Onye ozo nyere omuma atu banyere umu okpu ijigide nsopuru na ndu nwa amala Igbo bu Ozo (2019). O kwuru na umu okpu bu ngwaoru nsopuru n'ezinaulo, ogbe nakwa obodo di iche iche e nwere n'ala Igbo. Okeke (2019) kwuru na umu okpu ewerela uzo di iche iche jidesie nsopuru ike n'ala Igbo. O kwuru na ha maputara iwu di iche iche banyere ihe a ga-eme nwata kpariri okenye, okenye kpariri nwata n'uzo ekwesighi ekwesị ma o bukwani okenye kpariri okenye ibe ya. Oru umu okpu n'itinye na ijigide nsopuru n'ime mmadu were anya site na nkowa ndi a gbara ajuju onu nyere.

### **Izi enyemaka**

Enyemaka so n'ihe na-eme na mmadụ na-adị ndụ ma na-emekwa ka mmadụ dị ezigbo ndụ. Nke a dị ire n'ihi na mgbe onye enweghi onye na-enyere ya aka hụrụ onye ga-enyere ya aka, ndụ ya nke o chere na ọ gwula ga-etowanye ogologo. Ụmụ ọkpụ bụ otu ndị a mara n'ala Igbo na-a naghị eji anya ahụ ebe mmadụ nọ na mmegbu ma ọ bụ ebe mmadụ na-akwa arịrị n'ihi enweghi onye ga-enyere ya aka n'ọnọdụ ya. Nke a ka e gosipụtara n'omuma atụ dị iche iche ndị mmadụ nyere mgbe a gbara ha ajuju ọnu.

Nwankwo (2019) kọwara na ụmụ ọkpụ bụ ndị na-agba mbọ nke ọma n'inyere mmadụ aka ọ kachasi onye a na-ele anya dị ka onye enweghizi olileanya. Ugwu (2020) kwuru na ụmụ ọkpụ na-arụ ọrụ enyemaka n'ebe nwata nne ya na nna ya nwurụ n'oge nọ, ha a naghị ekwe ka e megbuo nwata dị etu a. Na nkọwa nke ya, Okaro (2019) kwuru na ụmụ ọkpụ bụ ndị e ji eje mba n'ihe banyere inyere mmadụ aka. O kwuru na ụmụ ọkpụ bụ ndị a naghị achọ iji ntị nù mmegbu ma ọ bụ na e nwere onye ha kwesiri inyere aka, a hapụ inyere onye ahụ aka. Dị ka Okaro (2019) si kọwapụta, “ụmụ ọkpụ bụ nne, ọ dịkwa mkpa imata na ndị nne kacha anụ akwa ụmụ ha karịa ndị nna. Ọ dịkwa mkpa imata na ndị nne na-etinyekarị anya na mmiri achoputa ihe na-eme n'ezinaulọ karịa ndị nna. N'ezie ụmụ ọkpụ bụ ndị Chukwu ji kwara ngwaọrụ n'ime ka onye chere na nke ya agwula nwetakwa ndụ ọzọ. Ha na-echeta onye ọ dị ka e chefurụ ma mee ka onye ahụ mara na o nwere ndị kwụ ya n'azụ.

### **Olili ozu**

A na-eli onye nwurụ anwụ n'ala Igbo, a naghị ahapụ ya ka ọ nọrọ n'ulọ siwe isi ma ọ bụ jee tufuo ya n'ohia maka na ndị Igbo kwuru okwu si na ihe ọma a ga-emere onye nwurụ anwụ bụ ka e lie ya. A bịa n'ala Igbo, e nwere usoro e ji eli ozu na mpaghara ala Igbo niile gbaa gburugburu. Ụmunna nwere ọrụ ha na-arụ n'olili ozu, ụmụ okorobia nwere ọrụ ha na-arụ dị ka igwu ili, ebe ụmụ ọkpụ nwekwara ọrụ nke ha. Ekeoma

(2021) kwuru na ụmụ ọkpụ nwere ọrụ pụrụ iche ha na-arụ n'olili ozu. Ụmụ ọkpụ na-eleta ozu onye tozuru etozu n'ala Igbo. O kwuru na onye tozuru etozu abụghị onye nwere ego ma ọ bụ onye aha ya kacha ada ụda n'obodo. Onye tozuru etozu bụ onye lụrụla nwaanyị ma ọ bụ nwaanyị lụrụla di n'ihia na onye ọ bụla lụrụla nwaanyị eruola ihe e ji nwoke eme ebe onye ọ bụla lụrụla di bụzi nwa ọkpụ tozuru etozu.

N'okwu ya, Akudo (2019) kwuru na ileta ozu a kacha pụta ihe na mgbe ochie n'ihia na mgbe ahụ enwebeghi ụlọ nchekwa ozu, ma ugbo a ndi mmadu na-ebukarizi ozu etinye n'ụlọ nchekwa ozu, ọrụ a ụmụ ọkpụ na-arụ daa mba. O kwuru na oge mbụ na ụmụ ọkpụ na-eletagide ozu chi efoo tupu e buru ozu ahụ ga lie. Oke (2021) kwuru na ụmụ ọkpụ ga na-agụ, na-eti, ma na-agbakwa egwu mgbe ọ bụla ha na-eleta ozu. Na nkọwa ya, ọrụ ụmụ ọkpụ a ka dikwa ire ugbo a n'ihia na ha ka na-eleta ozu onye ọ bụla etinyeghi n'ụlọ nchekwa ozu. N'okwu Ugwu (2020), o kọwara na ọ burugodi na e tinyere ozu onye tozurula ileta n'ụlọ nchekwa ozu, na ụmụ ọkpụ na-ejekwa ileta ya n'abalị a na-amuru ya anya abali ma ọ buru na ndi nwe onye di etu a si ụmụ ọkpụ lota ihe a kporo 'uru onwu'. O kwuru na ọ bụ n'oge a ka ha ga-anokwa mee ihe niile ha ga-eme ma ọ buru na ozu onye ahụ di, ya bụ na o jeghi n'ụlọ nchekwa ozu. Na nkọwa ya, o kwuru na ụmụ ọkpụ ga-agụ, tie ma gbaa egwu n'abalị ahụ. Chukwu (2019) kwuru na ụmụ ọkpụ na-agba mbọ gbasie ya ike hụ na ha mere ihe niile ha kwesiri ime n'olili ozu iji kwanyere nwanne ha nwuru anwu ugwu ikpeazu.

### **Adomaka na ntị**

Ụmụ ọkpụ achoghi ihere n'udi ọ bụla, ya mere ha na-akpo ya mkpa ido onwe ha, ụmụ ha na ndi nwunye ha, aka na ntị ka ha ghara imenyere ha ihere n'udi ọ bụla n'ihia na onye ọ bụla menyere ha ihere ga-anata ntarama ahuhu. Ụmụ ọkpụ si uzọ di iche iche ado ndi mmadu aka na ntị di ka e si huta na nkowa ndi mmadu bu ndi a gbara ajuju onu. N'aziza Mz.

Nwankwọ (2019), ụmụ ọkpụ were ike isi n'ụzọ ida nha ma ọ bụ imesi mmadụ ike dọọ onye ahụ aka na ntị oge ọ na-eme ihe nwere ike ibutere ya na ikwu na ibe ya ihere.

Akudo (2019) kwuru na ụmụ ọkpụ na-adọ ma nwoke ma nwaanyị, ma nnukwu ma obere, ma okenye ma nwata aka na ntị n'ụzọ dị iche iche. Ozo dị ka ibe ya bụ nkowa ajuju onu Okeke (2019) bụ onye kwuru na ụmụ ọkpụ di nnukwu mkpa n'ihe gbasara ido mmadu aka na ntị. O kwuru na o nwee nwoke na-emegbu nwunye ya ma ọ bụ na-eti nwunye ya ihe, ụmụ ọkpụ na-abata n'okwu ahụ ma ọ bụrụ na a kpọkwo ha. Ha na-esi n'ụzọ di iche iche adọ nwoke di etu a aka na ntị. Ha nwere ike ibara ya mba ma nye ya iwu, ha nwekwara ike ida ya nha ma ọ bụ tie nwoke ahụ ihe ma ọ karịa. Na nkwenye, Okaro (2020) kwukwara na ụmụ ọkpụ na-eti nwoke ọ bula na-eti nwunye ya ihe ihe ma ọ bụrụ na onye di etu a aju na ya agaghị akwusi iti nwunye ya ihe ma ọ bụrụ na a rịọ ya kwusi.

Site n'omuma atụ ndi a, o gosiri na ụmụ ọkpụ a naghi ele mmadu anya n'ihu ma ha choo ido onye ahụ aka na ntị, ọ kachasi onye mekarala ha ahụ. O dokwara ha anya etu e si adọ mmadu aka na ntị ma mee onye ahụ ka o mee ma ọ bụ mewe ihe ha siri ya mee ma ọ bụ ihe ha choro ka o mee.

## **Mmechi**

Ụmụ ọkpụ bụ otu e nwere n'ala Igbo, ndi Igbo ejighi egwu egwu n'ihu oru di iche iche ha na-arụ n'ala Igbo. Okwu ụmụ ọkpụ n'ala Igbo bụ iwu n'ihu na o nweghi onye na-ama ha aka n'ihu ma ọ bụ gbaghaa okwu ha. Onye kpariri otu nwa ọkpụ kpariri ụmụ ọkpụ obodo niile, ya mere na egwu ọ bula ha kuru onye di etu ahụ, ọ gbawa ya.

Ụmụ ọkpụ ejighi be nna ha egwu egwu n'ihu na ọ bụ ebe ahụ ka ha nwere onu okwu. Ha enwechaghị onu okwu na be di ha, ya bụ ebe ha gara ije di ya mere ha ji ejikwa be nna ha ejikwasi ya ike ka ihe ọ bula ghara ime be nna ha. Ha anaghị ekwe ka ụmụ nwaanyị ndi biara ije di na be nna ha tisaara ha be nna ha. N'otu aka ahụ, ha anakwaghị ekwe ka ụmụ nne ha

mebiere ha be ha. Ahụhụ ha tara onye ukwu maka agwa ọjọọ ya ka ha na-ata onye nta. N'ebe ụmụ ọkpụ ala Igbo nọ, e nweghị onye ukwu na onye nta, mmadụ niile ha. Ha na-egosiputa nke a mgbe ọ bụla ha biliri ikpe ikpe ma ọ bụ inye onye ọ bụla mehiere ntaramahụhụ dịrị n'ọ ya. Ha na-enyekwa ụmụ nne ha nkwaado puru iche mgbe ọ bụla ha choro ya ma ọ bukwana mgbe ọ bụla ha biakwutere ha maka nkwaado. Ha na-enyekwa nwanne ha nwoke ọ bụla kwado ọlụ nwaanyị nkwaado puru iche iji gosi ya na ha bụ ụmụ ọkpụ kwu ya n'azu. Ụmụ ọkpụ ala Igbo na-agba mbọ na-agbasi ike ihu na be nna ha di mma ma burukwa ihe e ji ama atu.

### Ntunye aro

1. Ọ di mkpa itinye anya na mmiri n'ala Igbo hụ ihe ndi adichazighi etu ọ di na mbu na-enye aka na nkwalite omenaala Igbo n'oru umu okpu ka e weghachi ha azu maka odi mma ndi Igbo.

### Edensibia

- Ali, A. (2006). *Conducting research in education and the social sciences*. Enugu: Tashiwa Networks.
- Amaechi, L. (2018). The use of masquerade cult and umu-ada fraternity (Igbo daughters) for peace and conflict resolution in Eastern Nigeria (Igbo Land). *American International Journal of Social Science*, 7(2), 83-91.
- Ekwealor, C.C. (1998). *Omenaala na ewumewu Igbo*. Onitsha: Africana First Publishers PLC.
- Hornby, A. S., Turnbull, J., Lea, D., Parkinson, D., Philips, P., Francis, B., Webb, S., Bull, V. & Ashby M. (Eds.) (2010). *Oxford advanced learner's dictionary (8th ed.)*. Oxford: Oxford University Press.
- Lebrón, A. (2013). What is culture? *Merit Research Journals*, 1(6), 126-132.

- Nmezi, S. (2010). Igbo women's experience of violence during the Biafra-Nigerian war. In C. J. Kovie & I. Ezeonu (Eds.), *Remembering Biafra narrative. History and memory of the Nigeria-Biafra war*. 212. Glassboro, NJ: Goldline & Jacobs Publishers.
- Nzeako, J. (1972). *Omenaala ndi Igbo*. Ikeja: Longman Nigeria.
- Ofomata, C.E. (2012). *Omenaala na odinaala ndi Igbo*. Enugu: Format Publishers (Nig) Ltd.
- Okoro, K. N. (2013a). African concept of Inochi. A new paradigm for peace education in the contemporary society. *Modern Social Science Journal*, 3(2), 87-112.
- Omeje, S. O. (2001). The role of daughters/umuada: A case study of Igboland in Eastern Nigeria. B. A. project, Department of Linguistics, Igbo and Other Nigerian Languages, University of Nigeria, Nsukka.
- Ozioko, C. J. (2016). Igu afọ n'ala Igbo. B. A. Project Submitted to the Department of Linguistics, Igbo and Other Nigerian Languages, University of Nigeria, Nsukka.
- Ralph, L. (1936). Memorandum for the study of acculturation. American anthropology. Retrieved from [https://web.stanford.edu/mapadilla/Padilla\\_perez03a.pdf](https://web.stanford.edu/mapadilla/Padilla_perez03a.pdf). Accessed on 13th August, 2019.
- Schein, E. H. (1990). Organizational culture. *American Psychologist*, 45, 109-119.

Ugwoke, N. C. (2006). Women and politics in Lejja: The example of umuada oha 1970-1999. B.A. project, University of Nigeria, Nsukka.

## **Mgbakwūnye**

**Prajmarị Sọqs 2019, 2020, 2021**

| <b>Q/Q</b> | <b>Aha</b>             | <b>Steeti</b> | <b>Obodo</b> | <b>Af<br/>ọ</b> | <b>Qrụ</b>                  | <b>Deeti ajujụ<br/>onụ</b> |
|------------|------------------------|---------------|--------------|-----------------|-----------------------------|----------------------------|
| 1.         | Mz. Phillip Anaekwe    | Anambara      | Abatete      | 80              | Qrụ ugbo                    | 10/10/19                   |
| 2.         | Mz. Okwundu Okaro      | Anambara      | Abatete      | 75              | Ahịa                        | 14/01/20                   |
| 3.         | Mz. Vincent<br>Okonkwo | Anambara      | Abatete      | 79              | Ezumike<br>nka ọrụ<br>Bekee | 11/10/19                   |
| 4.         | Odz. Grace Obi         | Anambara      | Abatete      | 59              | Azumahia                    | 11/10/19                   |
| 5.         | Ekemma Ubanwa          | Anambara      | Abatete      | 82              | Qrụ ugbo                    | 8/8/20                     |
| 6.         | Odz. Adaobi Okeke      | Anambara      | Abatete      | 64              | Azumahia                    | 13/10/19                   |
| 7.         | Mz. Nnamdi Kalu        | Abia          | Ohafia       | 65              | Qrụ bekee                   | 9/2/21                     |
| 8.         | Mz. Ozo Eke            | Abia          | Ohafia       | 70              | Qrụ ugbo                    | 15/01/21                   |
| 9.         | Ork. Azuka Ekere       | Abia          | Ohafia       | 69              | Qrụ ugbo                    | 19/10/19                   |
| 10.        | Odz. Ngozi Akudo       | Abia          | Ohafia       | 55              | Azumahia                    | 20/10/19                   |
| 11.        | Odz. Kalu Kalu         | Abia          | Ohafia       | 85              | Azumahia                    | 20/10/19                   |
| 12.        | Odz. Ijeoma Chukwu     | Abia          | Ohafia       | 70              | Qrụ bekee                   | 21/10/19                   |
| 13.        | Mz. Umali Obe          | Ebonyi        | Abakaliki    | 68              | Qrụ ugbo                    | 22/10/20                   |
| 14.        | Odz. Adaeze Egbu       | Ebonyi        | Abakaliki    | 58              | Azumahia                    | 22/10/19                   |
| 15.        | Mz. Chika Ogbu         | Ebonyi        | Abakaliki    | 77              | Qrụ ugbo                    | 23/10/19                   |
| 16.        | Ork. Udoka Ogbu        | Ebonyi        | Abakaliki    | 58              | Qrụ ugbo                    | 23/10/19                   |
| 17.        | Odz. Adaeze Eze        | Ebonyi        | Abakaliki    | 48              | Qrụ bekee                   | 24/10/19                   |
| 18.        | Mz. Livinus Oke        | Ebonyi        | Abakaliki    | 57              | Qrụ bekee                   | 24/10/19                   |

|     |                     |          |           |    |           |            |
|-----|---------------------|----------|-----------|----|-----------|------------|
| 19. | Mz. John Onyishi    | Enugwu   | Leeja     | 77 | Orụ ugbo  | 26/10/21   |
| 20. | Odz. Nwaka Agbo     | Enugwu   | Leeja     | 64 | Azumahia  | 26/10/19   |
| 21. | Mz. Ugwuanyi Qwushi | Enugwu   | Leeja     | 69 | Azumahia  | 28/10/20   |
| 22. | Ork. Cecilia Ugwu   | Enugwu   | Leeja     | 72 | Orụ ugbo  | 29/10/20   |
| 23. | Mz. Onyema Okey     | Enugwu   | Leeja     | 67 | Orụ bekee | 29/10/19   |
| 24. | Odz. Ngozi Agbo     | Enugwu   | Leeja     | 55 | Azumahia  | 01/11/19   |
| 25. | Mz. Obinna Obi      | Imo      | Obodoukwu | 60 | Azumahia  | 7/11/19    |
| 26. | Ork. Okorie Uzoaka  | Imo      | Obodoukwu | 59 | Orụ ugbo  | 7/11/19    |
| 27. | Odz. Ukwoma Eze     | Imo      | Obodoukwu | 63 | Orụ bekee | 9/11/19    |
| 28. | Mz. Uzọ Amaechi     | Imo      | Obodoukwu | 70 | Orụ aka   | 10/11/19   |
| 29. | Mz. Uzo Nwankwo     | Imo      | Obodoukwu | 81 | Orụ ugbo  | 10/11/19   |
| 30. | Ork. Lewewa Usọ     | Imo      | Obodoukwu | 79 | Azumahia  | 12/11/19   |
| 31. | Odz. Obianuju Aroh  | Anambara | Abatete   | 60 | Bekee     | 08/01/2020 |
| 32. | Odz. Nwadiukpa Ofor | Anambara | Abatete   | 70 | Azumahia  | 10/1/2020  |
| 33. | Mz. Obinna Okafor   | Anambara | Abatete   | 70 | Orụ ugbo  | 10/01/2020 |
| 34. | Odz Joy Ilo         | Anambara | Abatete   | 57 | Bekee     | 12/01/2020 |
| 35. | Odz. Grace Uzoegbu  | Abia     | Ohafia    | 62 | Oru ugbo  | 14/01/2020 |
| 36. | Odz. Charity Uzo    | Abia     | Ohafia    | 74 | Ezumike   | 14/01/2020 |
| 37. | Mz. Ozo Ekeh        | Abia     | Ohafia    | 60 | Bekee     | 16/01/2020 |
| 38. | Mz. Anthony Aluu    | Abia     | Ohafia    | 80 | Ezumike   | 20/01/2020 |
| 39. | Odz. Ebere Ogba     | Ebonyi   | Abakaliki | 56 | Bekee     | 20/01/2020 |

|     |                    |        |           |    |          |            |
|-----|--------------------|--------|-----------|----|----------|------------|
| 40. | Mz. Obinna Umahi   | Ebonyi | Abakaliki | 68 | Azumahia | 22/01/2020 |
| 41. | Mz. John Ofor      | Ebonyi | Abakaliki | 62 | Azumahia | 23/01/2020 |
| 42. | Mz. James Ohi      | Ebonyi | Abakaliki | 70 | Oru ugbo | 23/01/2020 |
| 43. | Odz. Nkechi Asogwa | Enugwu | Lejja     | 62 | Bekee    | 24/01/2020 |
| 44. | Odz Nneoma Ogbu    | Enugwu | Lejja     | 58 | Bekee    | 26/01/2020 |
| 45. | Odz Adaobi Ugwu    | Enugwu | Lejja     | 60 | Azumahia | 27/01/2020 |
| 46. | Mz. Cyril Ezeugwu  | Enugwu | Lejja     | 60 | Oru Ugbo | 8/02/2021  |
| 47. | Odz Chika Ekeoma   | Imo    | Obodoukwu | 55 | Bekee    | 8/02/2021  |
| 48. | Odz. Ebere Uche    | Imo    | Obodoukwu | 64 | Bekee    | 9/02/2021  |
| 49. | Mz. Ibe Enyinnaya  | Imo    | Obodoukwu | 70 | Azumahia | 9/02/2021  |
| 50  | Odz. Ekemma Agbo   | Imo    | Obodoukwu | 68 | Oru ugbo | 10/02/2021 |